

Notitie

Opdrachtgever: [redacted] gemeente Ridderkerk
Auteurs: [redacted]
Betreft: Ecologisch advies snoeien gemeente Ridderkerk
Projectnummer: 2347
Datum: 15 juli 2020
Status: **CONCEPT**

BSR
Bureau Stadsnatuur
bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
[redacted]
telefoon: [redacted]
e-mail: [redacted]
www.bureaustadsnatuur.nl

Aanleiding

De gemeente Ridderkerk krijgt regelmatig vragen van bewoners over het snoeibeleid. In januari 2020 zijn een aantal plantvakken gesnoeid wat tot reacties van omwonenden leidde. Een paar maanden later zijn de struiken namelijk niet of zeer beperkt uitgelopen. De vraag is of de huidige werkwijze verbeterd kan worden om tot een betere ontwikkeling van de struiken te komen. In het verlengde hiervan is de vraag opgekomen of de huidige werkwijze voldoende rekening houdt met de aanwezige natuurwaarden.

De vraag is tweeledig:

1. Is de huidige wijze van snoeien, zoals beschreven in het werkbestek, goed voor het onderhouden van de beplanting op de lange termijn? Zo niet, wat zijn dan verbeterpunten?
2. Houdt de huidige werkwijze voldoende rekening met de aanwezige flora en fauna, in het bijzonder beschermde soorten van de Wet natuurbescherming?

Aan de hand van het openbaar groen langs de Prunuslaan en Olmenlaan in Wijk West wordt de analyse met voorbeelden uitgewerkt.

Werkwijze bij snoeien

Huidige werkwijze en problemen

Volgens opgave van de gemeente Ridderkerk bestaat de huidige werkwijze uit het éénmaal per vier jaar volledig kortzetten van heesterbeplanting, zogenaamde verjongingssnoei, die vijf jaar geleden is ingezet als vervanging van uitsluitend randsnoei die voordien werd toegepast.

Probleem is volgens opgave dat bestaande beplanting vaak bestaat uit dikke opgaande struiken en dat gesnoeide vakken slecht terugkomen.

Analyse

Afgaand op de omschrijving van de gemeente vloeien de huidige problemen rechtstreeks voort uit het gevoerde beheer in de voorgaande jaren.

Heesterbeplanting in het openbaar groen wordt aangeplant als jonge struiken in een dichtheid die aanzienlijk hoger is dan er ruimte is voor volwassen exemplaren. Dat wordt gedaan om snel een gevuld vak te creëren, spontane vestiging van andere soorten te weren en om uitval te compenseren. Wanneer de struiken opgroeien ontstaat al snel onderlinge concurrentie om licht. Doordat alle exemplaren in een vak van dezelfde soort en leeftijd zijn zal deze concurrentie in hoge mate gelijk op gaan en jagen de struiken elkaar omhoog en aan de randen naar buiten: de begroeiing 'kookt over'. Binnen het vak sterven lage takken af door gebrek aan licht en gaat de vegetatie bestaan uit hoge kale stammen met alleen bovenin kleinere takken en blad: de begroeiing wordt hol. Door dan ook nog de overkokende randen regelmatig als een haag op te knippen wordt een dichte bebladerde zijwand gecreëerd die de duisternis binnen het vak alleen nog maar doet toenemen (Figuur 1).

Wanneer op deze manier een hoogopgaande en van onder kale beplanting is ontstaan kan een radicale verjonging door het volledig afzetten van de heesters het begin van een oplossing zijn. Voorwaarde is wel dat de struiken nog voldoende herstelkracht hebben om vanuit de grond of vanuit het dikke hout van de stobben weer uit te lopen. Daarbij is ook voldoende licht nodig, dus eventueel bovenstaande bomen kunnen beperkend zijn.

Dat juist in 2020 in Ridderkerk een slechte hergroei van verjongde heesters wordt gemeld kan het gevolg zijn van de extreme droogte van dit jaar, maar ook van het feit dat de snoeiachterstand hier door het vierjarige verjongingsproject nog vier jaar groter was dan bij de vakken die eerder zijn aangepakt.

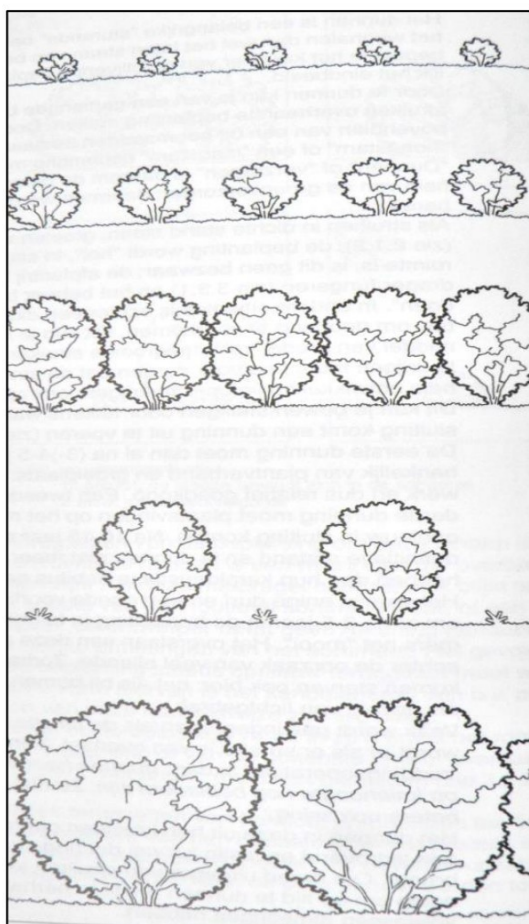
Figuur 1. Het inkorten van takken bij randsnoei (in rode cirkel) stimuleert de groei van zijtakken waardoor de rand alleen maar dichter wordt.

Verbetermogelijkheden huidige werkwijze

Bij een succesvol herstel van de struiken is het probleem van de dichte stand echter niet opgelost, want zonder verdere maatregelen begint dan het hele hierboven beschreven proces weer van begin af aan. Daarbij komt dat de randexemplaren door hun bezit van jonge lagere takken een beter herstelvermogen hebben, zodat het probleem van overkoken onmiddellijk terug is.

In het huidige groenbestek wordt voor onderhoud uitgegaan van een snoeiregime van 1x per 3 jaar volledig kortzetten en een randsnoei van 2x per jaar. Hiermee wordt vooral heftige lengtegroei gestimuleerd en komen struiken nooit in een meer volgroeid stadium.

De oplossing bestaat er in om na een succesvolle verjonging een dunning toe te passen op het moment dat de teruggroeiende heesters opnieuw een gesloten begroeiing vormen. Door op dat moment een deel van de exemplaren af te zetten zullen de overgebleven struiken de open ruimte benutten om in de breedte uit te groeien en door schaduwwerking het uitlopen van de gekapte exemplaren verhinderen. Stamtalreductie wordt dit genoemd (Figuur 2). Hierbij kan ook gezorgd worden voor afstand tussen de buitenste exemplaren en de rand van het vak, zodat de noodzaak van randsnoei zoveel mogelijk kan worden voorkomen.

Figuur 2. Van boven naar beneden de ontwikkeling door de tijd van volgroeid struweel via dunning (bron: Reuver 1989).

Verwerking van snoeihout

Een goedkope en gemakkelijke verwerking van vrijkomend snoeihout is het versnipperen en terugspuiten in het gesnoeide vak (Figuur 3). De gedachte daarbij is dat de laag snippers onkruidontwikkeling remt en het hout op natuurlijke wijze vergaat en terugkomt in de bodem. In de praktijk zorgt het versnipperen er voor dat alle hout in een versneld verteringsstadium terecht komt. De in het hout opgeslagen voedingstoffen komen allemaal tegelijk in de bodem. Dit heeft een sterk verruigende werking en concreet betekent dit dat uitspreiden van snippers leidt tot explosieve ontwikkeling van Brandnetel *Urtica spec.* en Braam *Rubus spec.*, die als ongewenst worden beschouwd en voor een grotere onderhoudsbehoefte zorgen. Het is daarom af te raden om versnipperd takhout terug te spuiten.

Figuur 3. Illustratief beeld langs de Olmenlaan in Ridderkerk: Bij verjongingssnoei gespaarde struik die door een te dichte stand aan de onderzijde kaal geworden is. Daar omheen uitlopende stobben van gesnoeide struiken die zonder dunning elkaar weer snel omhoog zullen jagen. Op de voorgrond een dikke laag snippers die tot snelle verrotting zal leiden.

Huidige werkwijze in relatie tot Wet natuurbescherming

Inleiding

Bij alle type werkzaamheden in het openbaar groen moet rekening gehouden worden met aanwezigheid van beschermde flora en fauna. Het maakt geen verschil of sprake is van een ruimtelijke ontwikkeling, omvorming van een bosplantsoen of bestendig beheer en onderhoud. De handeling dient geen verbodsbepaling te overtreden. Het onderhoud van openbaar groen kan een belangrijke rol spelen in het voorkomen van bepaalde beschermde soorten. Het vormt immers een belangrijk onderdeel van het leefgebied binnen stedelijke omgeving. Een uitgebreide toelichting op de Wet natuurbescherming is te vinden in de bijlage.

Figuur 4. Spontane ontwikkeling van Vlier *Sambucus spec.* onder Platanen *Platanus spec.* Door hier planmatig gefaseerd te dunnen kan zich een mooie struiklaag van inheemse planten vormen.

Beschermde soorten

Binnen de gemeente Ridderkerk komen een beperkt aantal beschermde soorten voor die een directe binding hebben met plantsoenen (Elzerman 2015, Elzerman 2013). Het gaat om enkele vogelsoorten met een jaarrond beschermde nest- of rustplaats en vleermuizen.

In beginsel zijn de nesten van alle inheemse vogelsoorten beschermd gedurende de broedtijd (art. 3.1 uit de Wnb). De broedperiode is geen wettelijk afgekaderde periode, maar hangt af van het werkelijke gebruik van het nest. Sommige soorten kunnen al heel vroeg in het jaar starten met nestelen, zoals Eksters *Pica pica* in

februari, terwijl andere soorten nog in het najaar kunnen broeden, zoals Houtduif *Columba palumbus*. Daarom moet dus voor een groot deel van het jaar rekening gehouden worden met het feit dat (bewoonde) vogelnesten aanwezig zijn. Gedurende de broedtijd mogen vogels niet opzettelijk verstoord worden en bewoonde nesten mogen niet beschadigd of weggenomen worden. In dit verband wordt met 'opzettelijk' overigens bedoeld dat iemand had kunnen weten dat een broedgeval aanwezig was. Het snoeien van struiken is een voorbeeld van een situatie waarin iemand vooraf kan weten dat zich in de struik mogelijk een vogelnest bevindt.

Van een selectie aan vogelsoorten is het nest en andere type vaste rustplaatsen jaarrond beschermd (Ministerie van LNV 2009). De belangrijkste beschermde functie, die in de struiklaag van het openbaar groen aangetroffen kan worden, is die als gezamenlijke slaap- en schuilplaats van Huismussen *Passer domesticus*. Dergelijke vaste verblijfplaatsen van de Huismus zijn jaarrond beschermd (BIJ12 2017). Ze vormen een belangrijk onderdeel van het leefgebied van de soort. De Huismus heeft naast een geschikte broedplek en voldoende voedsel ook één of meerdere vaste rustplekken binnen korte afstand van elkaar nodig om hier te kunnen leven. De Huismus is een standvogel die het grootste deel van jaar in een gebied van beperkte omvang doorbrengt (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2020). Dichtbegroeid struikgewas biedt een schuilplek voor gevaar, maar ook een plek waar de kolonie gezamenlijk kan overnachten. Voorbeelden zijn ligusterhagen als afscheiding, vuurdoorn langs de gevel van een woning, grote coniferen in een tuin, meidoornstruiken in een plantsoen, braamstruweel en dichte klimop langs een boomstam.

Af en toe wordt een groenstrook gebruikt door Sperwers *Accipiter nisus* om in te broeden. Deze kleine roofvogel maakt een takkenest in een boomkroon of omvangrijke struik. Alleen de grote plantsoenen en groenstroken langs groene tuinen of parken bieden voldoende rust en dekking voor een nest van de Sperwer. In Ridderkerk zijn op basis van de Natuurwaardenkaart geen broedgevallen in groenstroken bekend, maar in Rotterdam zijn dergelijke situaties wel vastgesteld (De Baerdemaeker 2004). De Sperwer broedt over het algemeen in bomen met een dichte takkenstructuur, zoals Spaanse aak/Veldesdoorn *Acer campestre*, Zomereik *Quercus robur* en meidoorn *Crataegus spec.*, boven de 4 meter hoogte. De opgaande begroeiing rondom de nestboom kan dekking bieden die voor de benodigde rust zorgt.

In mindere mate geldt dit ook voor de Ransuil *Asio otus*. Het nest van de Ransuil is, net als die van de Sperwer, jaarrond beschermd (Ministerie van LNV 2009). De soort broedt in de stedelijke omgeving voornamelijk in parken en op begraafplaatsen, maar kan ook in (grote) tuinen of plantsoenen broeden (Sovon vogelonderzoek Nederland 2018). In Barendrecht zijn wel nestplekken in particuliere tuinen bekend, maar in Ridderkerk niet (Elzerman 2015). Bovendien is het aantal broedparen binnen de gemeente beperkt. De Ransuil heeft beschutting en rust nodig, zoals grote coniferen of braamstruweel. Daarbij maakt de soort gebruik van oude nesten van kraaiachtigen.

Een laatste categorie beschermde om rekening mee te houden zijn vleermuizen. Voor deze dieren geldt vooral dat rekening gehouden moet worden met verblijfplaatsen. In plantsoenen gaat het dan om bomen met holtes, loshangende bast, spleten of scheuren.

Voor de overige beschermde soorten binnen de gemeente is geen sprake van een beschermde verblijfplaats in een plantsoen. Groeiplaatsen van beschermde planten in plantsoenen zijn niet bekend.

Figuur 5. Vóór het dunnen van de onderbegroeiing was het plantsoen op de hoek van de Olmenlaan/Prunuslaan een potentiële broedplek voor Sperwer. De struiklaag bood dekking aan de bodem waar in genesteld kan worden. In de huidige situatie is het te open.

Analyse huidige werkwijze

In algemene zin is in het werkbested een aparte post opgenomen ten aanzien van beschermde soorten uit de Wet natuurbescherming. In hoofdstuk 64 van het bestek staat: *"In het kader van de Wet Natuurbescherming wordt van de aannemer verwacht dat bij de uitvoering van de werkzaamheden zorgvuldig wordt gehandeld ten aanzien van de middels deze wet beschermde planten- en diersoorten."*

Hieruit blijkt niet op welke wijze gecontroleerd wordt of de aannemer afdoende rekening houdt met beschermde soorten. Het is ook onduidelijk of de gemeente de Natuurwaardenkaart van de BAR-organisatie (Elzerman 2015) inzet om de aannemer proactief te wijzen op (potentieel) beschermde situaties waarmee hij te maken kan krijgen. Indien dit nog niet gebeurt dan wordt aangeraden dit in het vervolg wel te doen. De aannemer kan vooraf geïnformeerd over bekende (jaarrond) beschermde flora en fauna in het openbaar groen. Daarnaast kan de aannemer gevraagd worden om beschermde situaties te melden wanneer die bij de werkzaamheden geconstateerd worden. Op die manier wordt de Natuurwaardenkaart ook steeds aangevuld met actuele informatie. De beste manier om dit te doen is door vooraf een controle uit te (laten) voeren. Ten aanzien van de beschermde soorten, die in het openbaar groen te verwachten zijn, dient vooral rekening gehouden te worden met nesten en vaste rustplaatsen.

De snoei van struiken die een essentiële vaste rustplaats voor Huismussen vormen moet zo uitgevoerd worden dat deze struiken (of het plantsoen als geheel) de functie kan behouden. Daarnaast moet in algemene zin continu voldoende aanbod aan geschikte rustplaatsen beschikbaar blijven binnen het leefgebied/territorium van een kolonie Huismussen. De omvang van de broedkolonies varieert van een aantal mussen die bij een paar huizen op korte afstand van elkaar broeden tot nestlocaties die verspreid over meerdere straten nabij elkaar liggen. Voldoende aanbod aan rustplaatsen moet in dit kader dus beoordeeld worden op buurtniveau.

Op de Natuurwaardenkaart van de BAR-organisatie (Elzerman 2015 met aanvullingen uit 2016-2018) staan de broedlocaties van Huismussen voor zover die bekend zijn. Voor de gehele gemeente is ook een inschatting gemaakt dat zich nestlocaties van Huismussen binnen een aantal overeenkomstige straten bevinden. Dit vormt een goed uitgangspunt om de wijken uit te lichten waar fasering van het snoeien extra belangrijk is om voldoende rustplaatsen voor de Huismussen te behouden. Ter aanvulling op de Natuurwaardenkaart is het nuttig om ook de vaste rustplaatsen te laten inventariseren. Dan kan nog nauwkeuriger in beeld gebracht worden waar fasering van het snoeien van belang is. Bovendien geeft het inzicht in de wijken waar mogelijk behoefte is aan extra schuilplekken voor Huismussen. Hiermee kan de populatie gestimuleerd worden, wat de kwetsbaarheid van de soort vermindert. De gemeente heeft een wettelijke verantwoordelijkheid om het leefgebied op peil te houden.

Voor de Sperwer en Ransuil geldt dat in een plantsoen met een nest voldoende dekking behouden moet blijven. Het snoeien van struiken dient hier zorgvuldig en gefaseerd uitgevoerd te worden. Nestplekken in plantsoenen zijn in Ridderkerk niet bekend, maar sommige plekken zijn wel geschikt. Een voorbeeld van een dergelijke situatie is het plantsoen bij de voormalige school op de hoek van de Olmenlaan en Prunuslaan (Figuur 5). Dit plantsoen was vóór de grootschalige dunning geschikt als nestlocatie voor de Sperwer. Ten tijde van de veldcontrole voor dit advies bood het plantsoen te weinig dekking doordat de struiklaag grotendeels weg was. Als de struiklaag zich weer voldoende kan ontwikkelen dan kan deze plek weer geschikt worden. Ten aanzien van verblijfplaatsen van vleermuizen is het snoeien van struiken over het algemeen geen probleem. Verblijfplaatsen bevinden zich in boomholtes boven de struiklaag, omdat vleermuizen een vrije aanvliegroute nodig hebben. In sommige gevallen kan het groen dekking bieden aan een verblijfplaats, maar dit zijn uitzonderingen en moet per locatie onderzocht worden.

Tot slot, dient geborgd te worden dat rekening gehouden wordt met de broedtijd van vogels. Aangezien alle in het wild levende vogels beschermd zijn, is het wenselijk om een controle op broedvogels in het bestek te eisen of tenminste de werkperiode te beperken tot de maanden buiten de broedtijd van de meeste vogelsoorten. In de maanden oktober tot en met januari is de kans op een broedgeval het kleinst.

Zorgplicht

Het tweede deel van de vraag richt zich op de werkwijze in relatie tot aanwezige flora en fauna. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden naar een beschouwing van de werkwijze in relatie tot de Wet natuurbescherming en bezien vanuit ecologie in algemene zin.

De Wet natuurbescherming kent verbodsbepalingen ten aanzien van een aantal specifieke soorten flora en fauna. Naast de strikt beschermde soorten, die in de vorige paragraaf besproken zijn, gaat het om 'overige soorten/nationaal beschermde soorten' van artikel 3.10 (zie 'Wettelijk kader' in de bijlage). Deze planten en dieren zijn in principe ook strikt beschermd, maar elke provincie kan deze soorten vrijstellen van de ontheffingsplicht. In de provincie Zuid-Holland zijn veel kleine landgebonden zoogdieren en algemeen voorkomende amfibieën vrijgesteld van een ontheffing (Provinciale Staten van Zuid-Holland 2016). Dat betekent dat voor de werkzaamheden geen ontheffing nodig is zo lang de staat van instandhouding van de soort maar niet in het geding is. Bij het bestendige beheer van het openbaar groen zal dit het geval zijn. Voor deze soorten blijft echter de Zorgplicht onverminderd van kracht. De Zorgplicht (art. 1.11 uit de Wnb) is gericht op het voorkómen van onnodige schade aan (wilde) planten en dieren. Dit artikel is van toepassing op alle in het wild levende flora en fauna.

Dichte struwelen kunnen gebruikt worden door kleine zoogdieren om onder te schuilen. Denk bijvoorbeeld aan Egels *Erinaceus europaeus* en Konijn *Oryctolagus cuniculus*. Deze dieren schuilen overdag onder dichte takken, in de strooisellaag of ondergronds in een hol/burcht. Bij de werkzaamheden dient voorkomen te worden dat dieren per ongeluk gedood of verwond worden.

Daarnaast is het voor de biodiversiteit in algemene zin van belang dat voldoende afwisseling in beplanting beschikbaar is. Dit geldt voor verschillende soortgroepen op verschillende niveaus. Voor insecten is afwisseling in beplanting en onderhoud binnen een afstand tot 100 meter nodig, terwijl dit voor vogels tot op wijkniveau geldt.

Analyse huidige werkwijze

In het huidige bestek voor sommige typen beplanting 100% snoei per vak. Een ruimtelijke fasering in het snoeien van de vakken op wijk-/buurniveau is noodzakelijk om niet te veel plantvakken tegelijk te snoeien. De gedragscode van Stadswerk Nederland (2014) houdt een richtlijn van maximaal 30% van het groen dat per seizoen gesnoeid mag worden. Een fasering in het moment van snoeien, verscheidenheid in de inrichting van de plantvakken, de verschillende soorten struiken die aangeplant zijn en de leeftijden van de vegetatie zorgen samen voor afwisseling dat een positief effect heeft op de biodiversiteit.

In het werkbesteding is een aparte post opgenomen over de Wet natuurbescherming (hoofdstuk 64). Hierin wordt aannemer gewezen op het feit het zich moet houden aan een geldige en goedgekeurde gedragscode. In theorie wordt hiermee geborgd dat zorgvuldig gewerkt wordt. Voorwaarden zijn dan wel dat de werkwijze wordt vastgelegd in een logboek en/of gecontroleerd wordt door een opzichter van de gemeente. Het is niet bekend in hoeverre dit gebeurt.

Een voorbeeld van een werkwijze om hier invulling aan te geven is hoe de gemeente Zwijndrecht dit aanpakt. Die gemeente stelt de aannemer verplicht om voorafgaand aan maai- en snoeiwerkzaamheden een controle op aanwezigheid van beschermde soorten en aandachtslocaties uit te voeren. Deze controle kan uitgevoerd worden door een medewerker van de aannemer met een certificaat als 'flora en fauna controleur' of 'flora en fauna inspecteur' of door een ecoloog. De gemeente houdt deze locaties bij op een natuurwaardenkaart, zodat het breed inzetbaar is voor het groenonderhoud.

In de gedragscode van Stadswerk Nederland (VHG/Vereniging Stadswerk 2014) zijn praktische richtlijnen beschreven om invulling te geven aan deze zorgplicht. De gedragscode is momenteel in herziening. Op basis van de huidige, aflopende gedragscode worden de volgende praktische maatregelen voorgesteld:

- Controleer voorafgaand aan het snoeien op aanwezigheid van kleine zoogdieren onder de struiken.
- Indien een controle niet mogelijk is vanwege een ondoordringbare situatie dan worden de te snoeien struiken eerst tot minimaal 30 cm. boven de grond gesnoeid. Dit geeft de gelegenheid om te controleren op aanwezige zoogdieren.
- Holen in de grond, zoals konijnenburchten, worden gespaard.
- Het snoeien wordt overdag buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van zoogdieren en vogels uitgevoerd, te weten buiten de maanden maart tot en met augustus.
- Werkzaamheden in essentieel leefgebied voor amfibieën worden bij voorkeur uitgevoerd in de periode half augustus tot en met september.

Tijdens de winterrustperiode (november-maart) van amfibieën en Egels moet de bodem in tact gelaten worden (geen beroering, bodemverdichting of stobben frezen) en dienen houtrillen, boomstronken en bladhopen ontzien te worden of aanwezigheid van deze dieren uitgesloten worden. Deze dieren zijn tijdens de winterrustperiode minder mobiel, waardoor ze zich niet uit de voeten maken als werkzaamheden bezig zijn.

- Takkenrillen worden alleen weggehaald indien in de directe omgeving voldoende alternatieve schuilmogelijkheden voorhanden blijven. Vrijgekomen snoeimateriaal (cq. takken en stammen) kan als takkenril gebruikt worden, maar doe dit alleen op plekken waar het extra dekkingmogelijkheden biedt. Een overdaad aan snoeimateriaal in een plantsoen kan tot ongewenste verruiging van het plantvak leiden.

Literatuur

- Baerdemaeker, A. De. 2004. Het stedelijk gebied van Rotterdam als leefgebied van de Sperwer *Accipiter nisus*. De Takkeling, 12(3): 223-236.
- BIJ12. 2017. Kennisdocument Huismus *Passer domesticus*. Versie 1.0, juli 2017. BIJ12, Utrecht.
- Elzerman, S.D. 2013. Natuurwaardenkaart 2014 voor Gedragscode Flora- en faunawet gemeente Ridderkerk. Rapport 2012-03. Elzerman Ecologisch Advies, Ridderkerk.
- Elzerman, S.D. 2015. Natuurwaardenkaart Albrandswaard en Barendrecht. Rapportnr. 2015-01. Elzerman Ecologisch Advies, Maasdam.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbehoud en Visserij. 2009. Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen. 26 augustus 2009. Brief Dienst Regelingen, Den Haag.
- Provinciale Staten van Zuid-Holland. 2016. Besluit van Provinciale Staten van Zuid-Holland van 9 November 2016, tot vaststelling van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland, met nummer 6949. Provinciaal Blad Nr. 6788, 20 december 2016. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Reuver, P.J.H.M. 1989. Tussen beplantingsplan en eindbeeld – Het beheer van bosplantsoen. 1^e druk. Praktijkschool Arnhem.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels; wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- VHG/Vereniging Stadswerk. 2014. Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer en onderhoud groenvoorzieningen. Vereniging Stadswerk Nederland, Ede.

© Bureau Stadsnatuur | Westzeedijk 345 | 3015 AA Rotterdam

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende.
bSR kan door opdrachtgever niet aansprakelijk worden gesteld voor schade die voortvloeit uit gebruik van data of gegevens of door toepassing van aanbevelingen en conclusies, die zijn opgenomen in deze rapportage.

Bijlage – Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermdere andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Vogelsoorten met een (potentieel) ongunstige staat van instandhouding in Zuid-Holland (artikel 3.1)

Naar aanleiding van artikel 3.1 lid 5 heeft Bureau Stadsnatuur een lijst opgesteld van vogelsoorten waarbij verstoring van wezenlijke invloed kan zijn op de staat van instandhouding in Zuid-Holland. Het betreft soorten die als broedvogel in de provincie voorkomen en waarvoor onder de Flora- en faunawet reeds een jaarronde bescherming van nestlocaties en vaste rustplaatsen gold (de onder de Flora- en faunawet als 'categorie 1 t/m

4' gekwalificeerde soorten), aangevuld met soorten die op basis van actuele gegevens van Sovon een ongunstige staat van instandhouding kennen (de voorheen als 'categorie 5' gekwalificeerde soorten met een negatieve populatietrend en/of een kleine, kwetsbare populatie) en waarvoor derhalve gemitigeerd of gecompenseerd zou moeten worden in geval van conflicterende ruimtelijke ontwikkeling en beheer.

Deze lijst is niet uitputtend en kan naar aanleiding van ontwikkelingen in de toekomst worden gewijzigd op basis van ecologisch zwaarwegende omstandigheden, zoals veranderingen in populatie-omvang of areaal van een soort. Het effect van de ingreep op de instandhouding van de soort is uiteindelijk leidend in de afweging of sprake is van een beschermde (en daarmee ontheffingsplichtige) situatie. Het gaat om de volgende 85 soorten:

Appelvink	Groene specht	Krooneend	Roerdomp	Tureluur
Baardmannetje	Grote gele kwikstaart	Kwak	Roek	Veldleeuwerik
Blauwe reiger	Grote karekiet	Kwartelkoning	Scholekster	Velduil
Boerenwaluw	Grote mantelmeeuw	Kleine zilvreiger	Slechtvalk	Visdief
Bontbekplevier	Grutto	Lepelaar	Slobeend	Waterral
Boomvalk	Havik	Matkop	Snor	Watersnip
Bosuil	Huismus	Middelste zaagbek	Sperwer	Wielewaal
Bruine kiekendief	Huiszwaluw	Noordse stern	Spotvogel	Wilde eend
Buizerd	Grote zilvreiger	Nachtegaal	Spreeuw	Wintertaling
Dwergstern	Ijsvogel	Oeverzwaluw	Sprinkhaanzanger	Woudaap
Eider	Kerkuil	Ooievaar	Steenuil	Wulp
Gele Kwikstaart	Kievit	Patrijs	Steltkluit	Zomertaling
Gierzwaluw	Kleine bonte specht	Porseleinhoen	Stormmeeuw	Zomertortel
Goudvink	Kleine plevier	Purperreiger	Strandplevier	Zilvermeeuw
Graspieper	Kluut	Raaf	Tafeleend	Zwarte roodstaart
Grauwe Klauwier	Kneu	Ransuil	Tapuit	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Koekoek	Ringmus	Torenvalk	Zwartkopmeeuw

7. Beschermde habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak	Zeggekorfslak
----------------	---------------

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinvis
Platte schijfthoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfin
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

8. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis

Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn
Glad biggenkruid	Ruw pazelzaad	Grote vos	Gewone zeehond

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

9. Geïntroduceerde soorten in Zuid-Holland

Soorten die zich door menselijk toedoen buiten hun natuurlijke areaal hebben gevestigd (geïntroduceerde soorten) vallen in Zuid-Holland niet onder de beschermingsregimes van artikel 3.1, 3.5 of 3.10, tenzij sprake is van een populatie die langer dan 50 jaren achtereen heeft standgehouden in de provincie (mond med. PZH, maart 2017). Voorbeelden in een Zuid-Hollandse context zijn beschermde plantensoorten uitgezaaid vanuit tuinen en Vroedmeesterpad, al dan niet moedwillig geïntroduceerd door terrariumhouders.

Plantensoorten die lokaal zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Bruinrode wespenorchis	Knolspirea	Knollathyrus	Echte gamander	Bergnachtsorchis	Wilde Weide
------------------------	------------	--------------	----------------	------------------	-------------

Diersoorten die zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Boomkikker	Muurhagedis	Vroedmeesterpad	Quaggamossel	Aziatische modderkruiper	Blauwband
------------	-------------	-----------------	--------------	--------------------------	-----------

De beschermde status van soorten als Muskusrat (sinds 1975 gedocumenteerd voor de provincie) en Nijlgans (eerste geval in 1967) kan op grond van het bovengeschetste 50 jaar-criterium ter discussie worden gesteld.

10. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime. Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en verstoring van planten en dieren moet worden voorkomen.

11. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

12. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de

Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

13. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/categorie/product/7-ontheffingverlening-soorten.html>

14. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

15. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/vergunningen-en-meldingen/groene-handhaving>

Melding van een vermoede overtreding:

Telefoon:
mail: @ozhz.nl
website: <http://www.natuurzuidholland.nl/contact/>

Overige contactgegevens:

Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid
Afdeling Toezicht en Handhaving

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen